

INVENTARUL SANCTUARULUI MIC ROTUND DE LA SARMIZEGETUSA REGIA

Sanctuarul mic rotund¹ săpat între anii 1956—1959 se află, ca și celealte construcții cu caracter religios de la Grădiștea Muncelului, în afara zidurilor cetății, în aşa-numita zonă sacră, mai exact în partea nordică a terasei a XI-a.

Deși nu se numără printre cele mai mari construcții de acest gen săparea sanctuarului a durat destul de multă vreme atât datorită dificultăților de lucru generate mai ales de vegetația bogată ce-l acoperea cît și stratului gros de pămînt depus ulterior distrugerii și care trebuia evacuată cu ajutorul vagoneților. Inventarul apartinând acestui sanctuar a fost aşadar descoperit pe parcursul mai multor campanii și provine atât din stratul de pămînt negru și castaniu de pădure de la partea superioară cît și din stratul gros de pămînt roșu aflat pe toată întinderea sanctuarului și în afara lui și care datează din ultima perioadă a confruntărilor decisive cu romani.

Nu o să descriem aici construcția și nici nu intenționăm să comentăm variantele mai vechi sau mai noi propuse pentru reconstrucția și funcționarea inițială a acestui important monument al civilizației dacice. Nu vom descrie nici materialul eterogen recoltat începînd cu partea superioară și coborînd spre nivelul de călcare constînd din țigle de tip grec cu nervură, ceramică, diverse obiecte de fier, pietre, multe ajunse aici desigur într-o perioadă cînd sanctuarul încetase de-a mai exista.

Vom descrie și commenta sumar doar materialul descoperit la baza stratului de pămînt roșu, pe nivelul de călcare antic, material ce e de presupus că exista pe suprafața sanctuarului în momentul izbucnirii incendiului ce a dus la distrugerea și acoperirea lui.

Cea mai mare dintre piesele de fier descoperite este o foarte masivă uncaltă de scos cuie (Pl. I/1). Confectionată dintr-o bară groasă de fier de formă dreptunghiulară, la un capăt ușor arcuită și cu partea centrală decupată, formînd astfel cei doi colți puternici cu care erau ridicate piroanele cu cap masiv. Lungimea piesei este de 34 cm, lățimea 6 cm, grosimea 1,3 cm. Unelte asemănătoare sunt cunoscute foarte puține pe teritoriul Daciei, toate provenind din cetățile din Munții Orăștiei².

A doua unealtă de mari dimensiuni (Pl. I/2) este un dorn înalt de 17,6 cm, de formă tronconică, cu un diametru maxim de 4,5 cm. Piesa poartă urme de întrebunțare, capul fiind mult aplatizat. Dintr-un al doilea dorn asemănător nu s-a păstrat decît partea superioară în lungime de 5 cm, și aceasta aplatizată

¹ Descoperit în 1952 (vezi C. Daicoviciu și colab., în *SCIV*, IV, 1—2, p. 153—156) cînd i-a stabilit doar conturul, a fost săpat integral abia după cîțiva ani. Vezi rapoartele: C. Daicoviciu, N. Gostar, H. Daicoviciu, în *Materiale*, VII, 1960, p. 303.

² Pentru această piesă și pentru fiecare în parte dintre cele descrise mai jos vezi analogii la I. Glodariu, E. Iaroslavski, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979.

(Pl. 1/4). Aproape la fel de mare ca și dornul pomenit anterior este o masivă daltă de fierar cu corpul plin, tăișul călit, capul mult aplatizat și crăpat în urma întrebuițării (Pl. I/3). Înălțimea piesei este de 16 cm, diametrul maxim la cap 5,3 cm, lățimea tăișului 2,6 cm. Atât dornurile cît și dăltile de acest tip sunt relativ numeroase în zona Munților Orăștiei dar sunt cvasinecunoscute în celelalte regiuni ale Daciei, doar la Răcătău, Poiana și Cozia fiind descoperite cîte un exemplar dar de dimensiuni mult mai mici, potrivite mai degrabă prelucrării metalelor nobile decît fierului.

Următoarea piesă este un călcii de lance, lung de 15,5 cm, avînd un toc de fixare a cozii conic, imperfect sudat și cu o perforație pentru cui, cu un diametru de 4,8 cm (Pl. I/6). Forma este binecunoscută și identică la piesele de acest fel din întreaga Dacie, din mediul elenistic, din cel celtic sau roman. Ceea ce deosebește această piesă de altele sunt dimensiunile sale aproape de două ori mai mari decît a majorității celorlalte.

Împreună cu aceste piese s-a găsit și jumătatea unei tesle de tipul celor cu tăișul arcuit spre interior, cu tub de fixare în coadă și muchie înaltă, folosită ca ciocan la capătul opus. Lungimea păstrată din unealtă este de 9 cm, lățimea tăișului, călit, și bine conservat fiind de 2,9 cm. Acest tip de unelte, foarte rar întlnite în Dacia, și aceasta doar în Munții Orăștiei credem că este importat din mediul roman, unde era cu predilecție utilizat.

Un pivot de poartă masiv, de fier, identic unuia descoperit în atelierul metalurgic de la Căprăreața, lung de 17,5 cm se adaugă pieselor anterior descrise. Acesta are corpul cilindric, se termină cu un vîrf ascuțit la un capăt și cu o calotă semisferică cu un diametru de 5,3 cm la celălalt.

Dintre materialele de construcție cea mai mare este o scoabă confectionată dintr-o bară groasă de fier cu capetele îndoite în unghi drept și neascuțite. Ambele capete sunt prinse în bucăți mari de plumb ce ușura fixarea scoabei în blocurile de piatră din construcțiile dacice. Lungimea piesei este de 19,5 cm, lățimea 2 cm, înălțimea 5 cm.

Tot unei construcții i-a aparținut și partea fixă a unei țîțîni cu o lungime de 11,3 cm cu partea de pivotare îngrijit rotunjită, două ținte cu cap dreptunghiular de 12×4 cm, un cuier de forma unui mare semn de întrebare, piroane prost conservate, fără cap. Un alt tip de piroane au la partea superioară în loc de cap o perforație de formă ovală sau rotundă. Acest tip de piroane sunt des întlnite mai cu seamă în celălalt sanctuar rotund, unde numărul lor este de ordinul sutelor.

Acestor piese, binecunoscute în civilizația materială a dacilor li se adaugă două de import. Prima este toarta unui vas confectionată din bronz, îndoită în formă literei omega, cu mijlocul îngroșat și terminată cu capete de lebădă³. A doua este partea superioară a unei butelii de sticlă de culoare verzuie cu buza dreaptă, lată și îngroșată⁴. Toartele de acest fel au fost confectionate începînd din secolul II i.e.n. pînă în II e.n. Credem însă că ea aparține secolului I e.n. aşa cum sugerează și forma și calitatea sticlei cu care a fost găsită împreună.

Din enumerarea de mai sus rezultă că materialul este neomogen, din el făcînd parte unelte de fierarie-tîmplărie dar și o armă precum și materiale de

³ Cîteva variante de toarte vezi la H. J. Eggers, *Der Römische Import im freien Germanien*, Hamburg, 1951, Taf. 8/75–78.

⁴ O butelie de o formă apropiată, întreagă, a fost descoperită pe terasa a VIII-a, în apropiere. (Vezi I. Glodariu, în *RCD*, p. 245, nr. 8). Variante la H. G. Eggers, *op. cit.*, taf. 16/244–245; Kropotkin, *Rimskie importnii izdelia v vostocinoi Evrope*, Moskva, 1970, fig. 73/8.

construcție. Ele se adaugă altor piese asemănătoare descoperite în număr relativ mare în Munții Orăștiei și vin să confirme o dată în plus înaltul nivel atins de civilizația materială a dacو-geților în perioada clasică. Ceea ce deosebește aceste piese de celelalte este locul nefiresc în care au fost găsite.

În adevăr, aproape toate descoperirile de unele dacice au fost făcute pînă acum pe terasele ce adăposteau atelierele de fierărie, sau în diverse locuințe din așezarea civilă⁵. Cele cîteva descoperite de-a lungul anilor în alte sanctuare erau de regulă în poziție secundară, ori cele mai sus amintite par a fi fost surprinse de incendiul final din 106 chiar pe acel loc. E greu de presupus că în practicile sacre erau necesare asemenea piese — descoperirea lor în sanctuar părindu-ni-se anormală în caz că sanctuarul a continuat să fie întrebuită pînă în 106. Dar dacă sanctuarul își înșetase existența încă înainte de 106, de pildă în timpul ostilităților din 101—102, prezența lor aici devine mai puțin greu de explicat.

Ele puteau aparține unei construcții sezoniere, gen baracă cu stîlpi de lemn amplasate pe locul sanctuarului înainte de 106. În ceea ce privește apartenența etnică a locuitorilor acestei presupuse construcții sezoniere ei par a fi fost meșteri daci ce lucrau la terminarea monumentului sau erau angrenați în activități cerute de nevoie războiului. E mai greu de crezut că aceștia puteau fi romani, atâtă vreme cît nu a fost semnalat un nivel de locuire roman cît de neînsemnat, deși se știe că sub zidurile Sarmizegetusei au fost instalate unități romane chiar și după primul război⁶.

Din păcate astăzi este destul de greu de făcut verificări, totul fiind nivelat chiar sub nivelul antic de călcare și nu putem ști care dintre urmele de stîlpi de lemn descoperite aparțin construcției sacre și care celei ulterioare, laice.

EUGEN IAROSLAVSCHI

L'INVENTAIRE DU PETIT SANCTUAIRE ROND DE SARMIZEGETUSA REGIA

(Résumé)

Après une succinte présentation du matériel en fer qui comprend divers outils et matériaux de construction (voir les planches I-II) découverts sur la superficie du sanctuaire, l'auteur arrive à la conclusion que ces objets n'appartiennent pas à la bâtie sacrée, mais à une autre, laïque, ultérieure aux guerres dacо-romaines.

⁵ Chiar și depozitele, mai mari sau mai mici au fost ascunse fie în interiorul așezărilor civile fie la marginea acestora, niciodată în interiorul unei construcții cu caracter sacru.

⁶ În favoarea existenței unor trupe romane în preajma cetății în perioada interbelică pledează și descoperirea în 1980, în emplacementul zidurilor cetății a unor blocuri de calcar dacice purtînd simbolul unor unități romane: LEG(io) II AD(iu-trix) P(ia) F(idelis) și VEX(illatio) LEG(ionis) VI FERR(atac). Vezi H. Daicoviciu, St. Ferenczi, I. Glodariu, E. Iaroslavschii, A. Rusu, I. Andrițoiu, în *Cercetări arheologice la Sarmizegetusa Regia*, în *Materiale*, XV, Brașov, 1981.

